УДК 336.1:334.722(477)

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.004

Блажко Дарія Дмитрівна
студент, Західноукраїнський національний університет
ORCID: 0009-0003-7549-0710

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА БАР'ЄРИ

Анотація. У тезах розглянуто державні фінансові інструменти підтримки приватного підприємництва в Україні в умовах відбудови та визначено бар'єри, що обмежують їхню дієвість. На основі офіційної статистики програми «Доступні кредити 5-7-9%», Стратегії відновлення малого та середнього підприємництва до 2027 року й сучасних наукових досліджень проаналізовано напрями пільгового кредитування та його роль у забезпеченні підприємців оборотним та інвестиційним капіталом. Станом на 16 листопада 2026 р. від початку року в межах програми оформлено 32,3 тис. кредитів на 137,6 млрд грн, значну частину яких спрямовано в зону високого воєнного ризику. Показано, що державні програми знижують вартість фінансування, проте не усувають кредитної асиметрії: значна частина коштів спрямовується на оборотний капітал, а доступ до пільгових ресурсів нерівномірний за галузями й територіями. Обґрунтовано доцільність поступового переходу від компенсації відсоткової ставки до розподілу ризиків між державою та банками, поєднання кредитів із грантами й диференціації умов за регіонами. Результати можуть бути використані під час формування політики підтримки малого бізнесу та у фінансовому плануванні підприємців.

Ключові слова: приватне підприємництво, малий і середній бізнес, відбудова, пільгове кредитування, доступ до фінансування, кредитна асиметрія, державна підтримка.

Abstract. The paper examines state financial instruments supporting private entrepreneurship in Ukraine in the context of reconstruction and identifies the barriers that limit their effectiveness. Based on official statistics of the "Affordable Loans 5-7-9%" programme, the Strategy for the Recovery of Small and Medium-sized Enterprises until 2027 and recent academic studies, the author analyses the directions of preferential lending and its role in providing entrepreneurs with working and investment capital. As of 16 November 2026, 32.3 thousand loans worth UAH 137.6 billion had been issued since the beginning of the year, a large share of them in high military-risk zones. It is shown that state programmes reduce the cost of financing but do not eliminate credit asymmetry: a significant share of funds goes to working capital, and access to preferential resources is uneven across sectors and territories. The paper substantiates a gradual shift from interest rate compensation to risk sharing between the state and banks, a combination of loans with grants, and differentiation of conditions by region. The results can be used in shaping small business support policy and in financial planning by entrepreneurs.

Keywords: private entrepreneurship, small and medium-sized business, reconstruction, preferential lending, access to finance, credit asymmetry, state support.

Вступ

Відбудова України неможлива без активного приватного сектору, а головним обмеженням для нього лишається доступ до фінансування [4]. Для розв'язання цієї проблеми уряд схвалив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 821) [1]. Одним із інструментів, що заслуговують на увагу, стала програма «Доступні кредити 5-7-9%», у межах якої держава компенсує частину відсотків за кредитами бізнесу [2; 3]. Водночас наукові дослідження показують, що пільгові програми не усувають усіх бар'єрів, а інноваційні фінансові моделі малого й середнього бізнесу в поствоєнній економіці лише формуються [4; 5].

Мета і завдання

Мета роботи – оцінити можливості й обмеження державних фінансових інструментів підтримки приватного підприємництва в умовах відбудови та окреслити напрями їх удосконалення.

Методи

Використано порівняльний аналіз, узагальнення й систематизацію даних офіційної статистики Уряду України та Національного банку України, нормативних документів і наукових публікацій.

Результати та обговорення

Станом на 16 листопада 2026 р. від початку року в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» підприємці оформили 32,3 тис. кредитів на 137,6 млрд грн. Найбільше коштів спрямовано на кредитування в зоні високого воєнного ризику (46,7 млрд грн), розвиток переробних підприємств (31,91 млрд грн) та інвестиційні проєкти (23,65 млрд грн) [3]. Для підприємців у зоні високого воєнного ризику передбачено ставку за інвестиційними кредитами 1 % річних упродовж перших п'яти років, а далі 5 % [2]. З 2024 р. акцент зміщено на проєкти, що створюють робочі місця, модернізують виробництво, заощаджують енергію та відновлюють пошкоджені об'єкти [2].

З 1 липня 2026 р. у межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» працює окремий напрям кредитування на відновлення зруйнованого або пошкодженого майна. Упродовж перших 2 років ставка за такими кредитами становить 0,1 %, а максимальна сума кредиту – до 150 млн грн. Надалі ставка становитиме 5, 7 або 9 % залежно від сегмента бізнесу та створення нових робочих місць [3].

Ринок кредитування бізнесу загалом швидко зростає: за оцінкою Національного банку, уже майже рік гривневі кредити бізнесу збільшуються більш ніж на 30 % на рік, а підприємства всіх розмірів нарощують запозичення [6]. Значну роль відіграє фінансування енергетичної стійкості: станом на 26 жовтня 2026 р. банки в межах спільного меморандуму забезпечили фінансування проєктів в енергетиці на 73 млрд грн, а валовий портфель «енергетичних» кредитів бізнесу становив 44,1 млрд грн [7].

Разом із тим державні програми лише пом'якшують кредитні обмеження: за оцінкою С. Ходакевич і М. Медько, вони не усувають кредитної асиметрії, а перерозподіляють її [4]. У 2025 р. ринкове кредитування зростало швидше за пільгове, і частка програми в гривневому портфелі бізнесу знизилася приблизно до 30 %. На початку 2026 р. близько 58 % коштів програми йшло на оборотний капітал і близько 42 % – на інвестиції, тобто програма більшою мірою стабілізує діяльність, ніж модернізує її [4]. Кредитування зосереджене в аграрному секторі, торгівлі та переробці, а поєднання кредитів із грантами обмежене [4].

Для підвищення дієвості пропонується поступово переходити від компенсації відсоткової ставки до інструментів розподілу ризиків, зокрема портфельних гарантій, запроваджувати регіональні кредитні коридори з диференційованими гарантіями, розвивати гібридний кредитний скоринг і стимулювати енергонезалежні підприємства [4]. Це узгоджується з розвитком інноваційних фінансових моделей малого й середнього бізнесу в поствоєнній економіці [5]. Для самого підприємця практичний висновок полягає в тому, щоб планувати грошові потоки з урахуванням розподілу пільгового капіталу між оборотними та інвестиційними потребами й поєднувати кілька джерел фінансування.

Висновки

Державні фінансові інструменти, передусім програма «Доступні кредити 5-7-9%», суттєво розширили доступ приватних підприємців до капіталу, а пільгові умови в зонах підвищеного воєнного ризику підтримують відновлення діяльності. Проте вони не усувають кредитної асиметрії й значною мірою фінансують оборотний капітал, а не розвиток. Подальше удосконалення доцільно спрямувати на розподіл ризиків між державою й банками, територіальну диференціацію умов і поєднання кредитів із грантами. Перспективним напрямом досліджень є оцінювання впливу пільгового кредитування на фінансові результати та стійкість малих підприємств.

Список використаних джерел

1. Інформація про реформу розвитку підприємництва. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Print/31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76?lang=uk-UA (дата звернення: 18.11.2026)
2. «Доступні кредити 5-7-9%»: щотижнева статистика. Кабінет Міністрів України. 2026. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-shchotyzhneva-statystyka13042026 (дата звернення: 18.11.2026)
3. «Зроблено в Україні»: за тиждень бізнес залучив 1,5 млрд грн доступних кредитів за програмою «5-7-9%». Кабінет Міністрів України. 2026. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/zrobleno-v-ukraini-za-tyzhden-biznes-zaluchyv-15-mlrd-hrn-dostupnykh-kredytiv-za-prohramoiu-5-7-9 (дата звернення: 18.11.2026)
4. Ходакевич С. І., Медько М. Б. Кредитна асиметрія як бар'єр доступності фінансування для МСБ в умовах воєнної невизначеності в Україні. Ефективна економіка. 2026. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105.2026.5.143 (дата звернення: 18.11.2026).
5. Завалій Б. Ю., Гринько Т. В. Складові та принципи побудови інноваційних фінансових моделей малого й середнього бізнесу в умовах поствоєнної економіки. Економіка та суспільство. 2025. № 78. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-78-23 (дата звернення: 18.11.2026).
6. Звіт про фінансову стабільність : перше півріччя 2026 р. Національний банк України. 2026. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2026-H1.pdf (дата звернення: 18.11.2026)
7. Банки забезпечили фінансування проєктів в енергетиці на 73 млрд грн. Національний банк України. 2026. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-zabezpechili-finansuvannya-proyektiv-v-energetitsi-na-73-mlrd-grn (дата звернення: 18.11.2026)